

COLLECTIE

LUC LIEVYNS,
leeszaalverantwoordelijke, Amsab-ISG

THE SINGING POLITICIAN

CAMILLE HUYSMANS EN ZIJN LIEFDE VOOR DE VOCALE MUZIEK

Met de overdracht van het archief van politicus Camille Huysmans (1871-1968) in 2009 ontving Amsab-ISG een indrukwekkende en bijzonder diverse bibliotheek. Alleen al de talrijke publicaties van Charles De Costers roman over Tijn Uilenspiegel en de rijk geïllustreerde uitgaven van het gedicht van Reinaert de vos zijn het vermelden waard – Huysmans koesterde een grote bewondering voor de vrijheidsheld en voor de schrandere en sluwe vos.

Naast bibliotheek was Huysmans ook een verwoed muzikieliefhebber. Het klassieke lied, het strijdlid en het oude Vlaamse volkslied lopen als een rode draad doorheen zijn muziekcollectie. Die bestaat uit rijk geïllustreerde monografieën, talrijke liederenbundels, partituren en onuitgegeven bladmuziek, die hij van notities voorzag.

De mensen die Huysmans in zijn jeugd omringden, waren bepalend voor zijn muzikale smaak. Zo vertoefde de jonge Camille graag bij zijn buurman Charles Delwaide, 'mijnheer Charles'. Van het huis, dat iets had van een patri-

Camille Huysmans aan zijn harmonium,
ongedateerd. (Amsab-ISG, Gent)

ciërswooning, herinnerde Huysmans zich vooral een prachtige kamer met roodfluwelen stoelen, zilverwerk in de kasten, twee clavecimbel, een klavier en allerlei muziekinstrumenten aan de wand. In dit salon musiceerde mijnheer Charles samen met zijn zus en de Italiaanse orgelmaker Luini, een vriend des huizes. Luini begeleidde zichzelf op de accordeon en zong Italiaanse volksliedjes. Hij bracht de jonge Camille ook de liefde voor oude muziekinstrumenten bij. Huysmans hoorde er ook hoe Charles Delwaide met gebroken stem *Erkönig*, een lied van Franz Schubert op tekst van Goethe, zong. Later zou hij dat lied zelf voordragen als proef om toegelaten te worden tot Les disciples de Grétry, een belangrijke Luikse zangmaatschappij.

Camille Huysmans ging naar school in het atheneum van Tongeren. Na de lessen stortte hij zich samen met zijn beste vriend Joseph Cuvelier, de latere algemeen rijksarchivaris, in het culturele leven van Bilzen. Als lid van de ontspanningsmaatschappij De Klucht vrienden acteerde hij, schreef hij stukjes, regisseerde en ... zong hij! Huysmans bleek over een warme donkergekleurde stem te beschikken. Hij liet geen enkele gelegenheid voorbijgaan om zijn mooie bariton te doen klinken. Zoals tijdens de talrijk bijgewoonde voordrachten die hij in socialistische clubs gaf over Schubert, de componist die hij zijn leven lang trouw bleef. Daarbij deed hij niet altijd een beroep op zangers, maar zong hij de liederen zelf.

Als secretaris van de Socialistische Internationale had Huysmans veel internationale contacten. Zijn voorliefde voor Schubert leverde hem de vriendschap van Rosa Luxemburg op. Nochtans kon hij het aanvankelijk op politiek vlak niet zo goed met haar vinden: Rosa behoorde tot de radicale linkervleugel van de Internationale; zij had een hekel aan de hervormingsgezindheid en de gematigde politiek van Huysmans. De discussies tussen beiden liepen soms hoog op. Maar gaandeweg leerden ze elkaar beter kennen. Na de vergaderingen trokken ze met elkaar op, wandelden ze door

de straten en bezochten ze koffiehuisen en concerten. Ze praatten niet meer alleen over politiek maar ook over boeken, schilderijen en muziek. Tijdens die ontmoetingen raakte Huysmans gecharmeerd door de goedlachse, humoristische Luxemburg. In de zomer van 1914 nodigde Camille Huysmans haar bij hem thuis uit. Hij moest toen voor haar zingen, veel zingen: oude Vlaamse liedjes, die zij niet kende, en enkele stukken van Schubert die op concerten nauwelijks aan bod kwamen, maar die de componist volgens Huysmans typeerden. Luxemburg hield dan weer meer van Hugo Wolf, van wie Huysmans maar enkele bladzijden kende. Daarom besloot ze hem alle boeken van Wolf te bezorgen. Huysmans beloofde haar plechtig om de liederen in te studeren en om een van haar vrienden, een buitengewoon Wolfzanger, te bezoeken. Hij was bijzonder op haar gesteld. Tijdens zijn politieke loopbaan kende hij geen betere vriendin. Hij wachtte dus met ongeduld het einde van de Eerste Wereldoorlog af om haar terug te zien. Het mocht helaas niet zijn. Rosa Luxemburg werd in de nasleep van de Spartacusopstand in januari 1919 vermoord in de Berlijnse Tiergarten.

Naast liedbundels van onder andere Schubert en Beethoven treffen we in de collectie ook heel wat strijdliederen aan. In dit verband is de vriendschap van Huysmans met Ernst Busch, dé vertegenwoordiger van het revolutionaire lied, interessant. Huysmans hoorde Busch voor het eerst in Madrid, waar hij zong voor de soldaten van de Internationale Brigades. Om te ontsnappen aan de nazi's emigreerde Busch in 1933 naar Hilversum, waar hij de stem van het verzet tegen de onderdrukking door de nationaalsocialisten werd. Het Vlaamse publiek leerde zijn liederen kennen via de radio, meer bepaald via SAROV, de Socialistische Arbeiders Radio-Omroep. Na de Spaanse Burgeroorlog vestigde Busch zich in Antwerpen. Hij leerde Huysmans kennen op een van de liederavonden die in de stad georganiseerd werden.

Huysmans bewonderde de voordrachtskunst en de sobere maar pakkende stem van Busch. In 1935, op een meeting in het Sportpaleis, mocht hij samen met 25.000 toeschouwers opnieuw genieten van een optreden van de man. In het seizoen 1938-1939 regisseerde Ernst Busch in de Koninklijke Nederlandse Schouwburg de *Driestuiversopera* van Bertolt Brecht en Kurt Weill. Het stuk werd een groot succes en bleef twee weken op de affiche staan. Maar door de toenmalige pers werd het afgekraakt en afgedaan als communistische propaganda.

Huysmans bleef als burgemeester van Antwerpen (1933-1940 en 1944-1946) het werk van Busch steunen. Ook toen die De Zilveren Stier oprichtte, een politiek-satirisch cabaret van hoog niveau. Na een van de voorstellingen liet Huysmans ook zijn eigen baritonstem aan hem horen. Na de Tweede Wereldoorlog, in 1946, keerde Busch terug naar Berlijn, waar hij optrad met het nog altijd bekende Berliner Ensemble. Sindsdien zette Huysmans zich in voor de verspreiding van zijn grammofonplaten.

Een aanzienlijk deel van de collectie strijdliederen bestaat uit partituren met composities van Jan Broeckx. Broeckx had een grote bewondering voor Huysmans en schonk hem daarom talrijke exemplaren van partituren van socialistische liederen of koorwerken met een opdracht. Zo bevinden zich in de collectie partituren van cantates die werden gecomponeerd voor de congressen van de Socialistische Internationale.

Zijn hele leven lang had Huysmans ook een enorme belangstelling voor het Vlaamse volkslied. Toen het tijdschrift *Volkskunde* in een oproep vroeg naar oude rijmpjes en sprookjes, zond Huysmans, die toen nog studeerde, enkele rijmpjes en volksliedjes uit Limburg in. Hij vertelde toen ook over de gewoonte om de liederen met de rommelpot te begeleiden. Om het oude Vlaamse volkslied bekender te maken bij het

Partituur uit het archief van Camille Huysmans.
(Amsab-ISG, Gent)

Ausgewählte Lieder.

181

1. Erlkönig.

(Orig. G moll.)

Goethe.

Op. 1.

59.

Schnell. (♩ = 152.)

Wer rei - tet so spät durch Nacht und

Wind? Es ist der Va - ter mit sei - - nem

maar is ook heel/heel:

S.P.: Wel, ^{Wie} wie is komen klagen dat O.L. Heer te goed was ?
Gij. Gij verweet hem dat hij te veel menschen in den
hemel toelicht. ^{Gij/ken ge} ~~Gij~~ vergeet natuurlijk er nog bij te
voegen, dat hij ook veel te goed was voor u. Gij
hebt strenge gerechtigheid gevraagd. En wat hebben wij
dan moeten doen. De wet in de puntjes toepassen. En
daarmee hebt ge zooveel werk.

SATAN: Dat was een dwaling van mij.

S.P.: Natuurlijk, ^{om} de menschen te redden, hebben wij dan
staartsterren over de aarde laten hangen. Resultaat:
nul. De menschen hebben ze wetenschappelijk uitgelegd.
Daarna hebben ^{nu} ~~hij~~ pest en oorlog gezonden. Resultaat:
zij hebben elkaar verpest, en met elkaar gevochten.

SATAN: Ja, dat was een dwaling van mij.

S.P.: Satan, zoon der duivels, vader des boozen, schalk en
verdoemde. Gij, die in den afgrond der heliaale trap-
pen des hemels in uwen val hebt gesmeten. Is dat waarheid

SATAN: Dat is waarheid.

S.P.: Welna, luister naar mij. Rationaliseer, organiseer uw
werk, zoals ik doe, en wacht beter tijden af. Misschien
wordt er op aarde toch nog eenmaal een deftig menach ge-
horen.

SATAN: De juffrouw ?

S.P.: Dat weet ik niet. Dat zult ge later vernemen. (er
stijgt een zang op)

SATAN: St Pieter ik laat u alleen. (af)
St Pieter bladert in zijn zondenboek)

Fragment van
de satire *Luna*
of *De bankier*
van *de maan*,
geschreven door
Camille Huysmans.
(Amsab-ISG, Gent)

grote publiek ging hij later ook samenwerken met zanger-componist Emiel Hullebroeck, wiens liederavonden hij inleidde. Huysmans had Hullebroeck ontmoet in Nederland, toen die laatste tijdens de Eerste Wereldoorlog geld voor de Belgische geïnterneerden trachtte in

te zamelen met liederavonden. Huysmans gaf ook heel wat studies uit over het volkslied.

Hij kantte zich tegen de opvatting dat een volkslied een anonieme creatie zou zijn, in het leven geroepen door een veelvoud van auteurs. Volgens hem was zelfs het kleinste karakterlied

geschreven door een (anonieme) kunstenaar en had het zich ontwikkeld tot een volkslied omdat het volk, aangegrepen door de melodie, het ritme en de tekst, het lied begon te propageren en vulgariseren.

Voor Huysmans bleef de actieve zangbeoefening altijd erg belangrijk. Daarom vond hij het jammer dat zangverenigingen meer en meer plaats moesten maken voor fanfares en harmoniegezelschappen. Hij meende dat de Vlamingen niet meer konden zingen, zeker in vergelijking met de zangtraditie in de Slavische landen. Als minister van Kunsten en Wetenschappen (1925-1927) zette hij zich daarom in voor de herwaardering van het volkslied in de muzieklessen van de lagere school. Het zangonderwijs moest, volgens hem, zijn plaats opeisen in de schoolopvoeding. Hij deed daarvoor een beroep op Ernest Closson (1870-1950), een musicoloog die werkzaam was aan het conservatorium van Brussel. Die stelde een bloemlezing samen met de titel *Volksliederen der Belgische Provinciën*. Huysmans was erg tevreden met de keuze van Closson en liet het boekje meteen verspreiden in het lager onderwijs. Tijdens de Tweede Wereldoorlog verscheen een sterk gereduceerde editie van de bloemlezing in Londen, waar Camille Huysmans toen verbleef. In de tweetalige brochure zijn twintig liederen opgenomen, waarschijnlijk gekozen door Huysmans en door hem voorzien van begeleidend commentaar. Hij was erg gehecht aan dit bundeltje en noemde het in een brief aan zijn dochter Sara 'mon petit recueil'. Huysmans zette zich ook in om zanglessen te verplichten in alle graden van het onderwijs. Dat hij daarin niet geslaagd is, heeft hij lang betreurd.

Ondanks zijn inspanningen om het volk weer te laten zingen, vond hij niet dat het volkslied ten dienste moest staan van politieke propaganda. Zo had hij het moeilijk met de recuperatie van volksliederen bij de Vlaams-nationale zangfeesten, die eind jaren 1930 in het leven werden geroepen. Ook hekelde hij de programmatie, die te veel de nadruk legde op het

strijdlied ten koste van het Vlaamse kunstlied. Een van de grote vertegenwoordigers van dat Vlaamse kunstlied was Peter Benoit. Alhoewel Huysmans niet weg was van zijn muziek, rekende hij *Mijn moederspraak* toch tot zijn favoriete liederen. Het is ook onder zijn burgemeesterschap, in 1934, dat een monument voor Peter Benoit, een ontwerp van Henry Van de Velde, werd ingewijd in Antwerpen.

Huysmans beoefende niet alleen muziek, maar was ook betrokken bij muzikale creaties. Zo schreef hij de tekst voor *Luna of De bankier van de maan*, een fantasiespel in drie bedrijven op muziek van Marcel Poot. De productie ging in première op vrijdag 13 november 1931 in de Scala in Antwerpen. Deze satire, een humoristische maar vlijmscherpe hekeling van de menselijke natuur in de traditie van Bertolt Brecht en Kurt Weill, werd niet gesmaakt door het publiek. Ondanks de medewerking van bekende revuesterren bleek de opvoering een regelrechte flop.

De collectie partituren en publicaties uit de bibliotheek van Camille Huysmans wordt op dit moment ontsloten en zal in het najaar beschikbaar zijn voor consultatie.

Selectieve bibliografie

- Denise DE WEERDT, Camille Huysmans. In: *Nationaal biografisch woordenboek*, deel 13, overdruk.
- Denise DE WEERDT & Wim GELDOLF, *Camille Huysmans documenten: deel 6a C. Huysmans en de cultuur*, Antwerpen: Standaard Wetenschappelijke Uitgeverij, 1979.
- Jan HUNIN, *Het enfant terrible. Camille Huysmans 1871-1968*, Amsterdam: Meulenhoff/KRITAK, 598 pp.
- *Ontwikkeling en Uitspanning. Maandblad van de Centrale voor Arbeidersopvoeding*, 05/01/1920, p. 634.
- *Volksliederen der Belgische provinciën: bloemlezing samengesteld door Ernest Closson*, 1949.